.09.2026 nr 1-2/26-522/3

ARVAMUS

Kellele: Euroopa Liidu asjade komisjon
Istungi kuupäev: 14.09.2026
Võtsid osa: Komisjoni liikmed: Marek Reinaas, Aleksei Jevgrafov, Jaak Aab, Mario Kadastik, Rene Kokk, Mart Maastik, Tõnis Mölder, Reili Rand, Urve Tiidus, Kristina Šmigun-Vähi
Komisjoni ametnikud: Eve-Ly Kübard (nõunik-sekretariaadijuhataja), Mari Tänav (nõunik), Kristiina Reinfeldt (nõunik), Maria Haas (konsultant), Kiia Väli (konsultant)
Kutsutud: energeetika- ja keskkonnaminister Andres Sutt, Kliimaministeeriumi kliima ja keskkonnahoidliku majanduse osakonna juhataja Laura Remmelgas, merendusosakonna merenduse arendustegevuse valdkonna juht Reet Laos, välissuhete osakonna EL teemade valdkonnajuht Eliise Merila, ministri nõunikud Emma Kruusmäe ja Marilin Roomet
Teema: Arvamuse andmine Euroopa Liidu heitkogustega kauplemise süsteemi konkurentsivõime suurendamise ning seire-, aruandlus- ja tõendamiskorra lihtsustamise kohta – COM(2026) 616, COM(2026) 620 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse eelnõu kohta, millega muudetakse direktiivi 2003/87/EÜ seoses soojus- ja kütusepõhiste võrdlusaluste muudetud väärtustega ajavahemikuks 2026–2030 – COM(2026) 619

Ülevaade arutelust

Andres Sutt tutvustas Euroopa Liidu (EL) heitkogustega kauplemise süsteemi (HKS) konkurentsivõime suurendamise ning seire-, aruandlus- ja tõendamiskorra lihtsustamise ning HKS-i soojuse ja kütuse võrdlusaluste ajakohastamise aastateks 2026–2030 algatusi. A. Sutt tõi EL-i tasandil läbirääkimiste kohta välja, et keskkonnaküsimustes rakendatakse kvalifitseeritud häälteenamust. Oluline on, et liikmesriikide seisukohad oleksid sõnastatud viisil, mis jätab läbirääkimisteks paindlikkuse. Eesti saab oma seisukohtade kaitsmisel tugineda energiajulgeoleku ja julgeolekupoliitilise olukorraga seotud argumentidele. Energiajulgeoleku kontekstis saab põlevkiviõli kasutada kütteks ka olukorras, kus muud võimalused puuduvad. Olulisem on aga asjaolu, et põlevkiviõli tootmine ja põlevkivist elektri tootmine moodustavad ühtse väärtusahela. Juhul kui põlevkiviõli tootmine lõpeks, oleks keeruline ette kujutada, kuidas oleks võimalik jätkata põlevkivist elektri tootmist. See on oluline varustuskindluse argument, mis võimaldab kasutada olemasolevaid põlevkivielektri-jaamu reservis seni, kuni valmivad uued juhitavad tootmisvõimsused. Lisaks on julgeoleku-poliitiline olukord seotud regiooni ja tööhõivega. Seetõttu peavad otsused olema järk-järgulised ja tasakaalukad. Samuti tõi A. Sutt välja HKS-i mõju Eesti majandusele. Mõju on piiratud. Ligikaudu 99% perioodil 2021–2025 ostetud heitkoguse ühikutest on kasutatud põlevkivist elektri tootmiseks. Arvestusest on välja jäetud tasuta ühikud, mida põlevkiviõli-tööstusele eraldatakse. Kuna mõjutatud ettevõtteid on vähe, on perioodil 2013–2026 riigieelarvesse laekunud kvoodituluna ligikaudu 2,3 mld €. Eesti jaoks on süsteem olnud tuluallikas. Põlevkivisektori toimimist on toetanud tasuta kvootide eraldamine põlevkiviõli tootmisele. Põlevkivist elektri tootmisele ei ole tasuta kvoote pikemat aega eraldatud ja

vajalikud ühikud on tulnud turult osta. Järgnevalt selgitas A. Sutt HKS-i olemust. A. Sutt lisas algatuste kohta, et tegemist on Euroopa Komisjoni (EK) ettepanekutega. Eesti eesmärk läbirääkimistel on muuta seda Eesti jaoks soodsamaks. Samuti on teistel liikmesriikidel soov ettepanekut enda huvidest lähtuvalt kohandada, aga on ka riike, kes leiavad, et HKS-i ei oleks vaja muuta. Üks osa ettepanekust näeb ette soojuse ja kütuse tasuta ühikute arvutamise aluseks olevate võrdlusaluste muutmist eesmärgiga vältida ettevõtete kulude järsku suurenemist ja toetada nende konkurentsivõimet. Ettepanek on, et tasuta ühikute vähenemine oleks senise metoodikaga võrreldes 34% asemel 18%. Pärast 2030. aastat nähakse ette heite vähendamise tempo aeglustamist, tasuta ühikute eraldamise reeglite ning turustabiilsuse mehhanismide muutmist, uute kesksete rahastusvahendite loomist ja süsteemi laiendamist väiksematele laevadele ning olmejäätmete põletamisele. Aastate 2026–2030 ettepaneku peamine probleem Eesti jaoks seisneb selles, et kavandatav leevendus ei laiene praegu põlevkiviõlisektorile. Eesti eesmärk on saavutada, et see leevendus hõlmaks ka põlevkiviõlisektorit. Kuna põlevkiviõli tootmine kuulub nende tegevusalade hulka, millele eraldatakse tasuta ühikuid, on Eesti hinnangul loogiline, et sektorile laieneks sama leevendusmeede, mida kavandatakse teistele samas olukorras olevatele tööstusharudele. Pärast 2030. aastat aeglustub kavandatava ettepaneku kohaselt heite vähendamise tempo. Kehtiva regulatsiooni järgi jõuaks uute ühikute turule lisandumine sisuliselt nulltasemele 2039. aastaks. Ettepanekuga soovitakse pikendada seda trajektoori ligikaudu aastateni 2047–2048. Eesti hinnangul on tegemist õiges suunas liikuva muudatusega. Samas tuleb läbirääkimistel hinnata, kas trajektoori on võimalik muuta veelgi sujuvamaks (eelkõige aastatel 2030–2035). Lisaks on Eesti seisukohal, et heite vähendamise tempo peab arvestama tehnoloogiate tegeliku kättesaadavuse, investeeringutsüklite ja Euroopa tööstuse konkurentsivõimega. Ettepaneku siduda tasuta ühikute heite vähendamise investeeringutega kohta leiab Eesti, et kui investeeringud ei ole majanduslikult tasuvad, ei ole põhjendatud ka nende tegemiseks ressursside kulutamine. Eesti soovib, et tasuta eraldatavaid ühikuid eraldataks võimalikult pika aja jooksul ja piisavas mahus, nende saamise tingimused oleksid realistlikud ning juba investeerinud ettevõtteid koheldakse õiglaselt. Need punktid toetavad eesmärki, et põlevkiviõli tootmine saaks jätkuda seni, kuni see on maailmaturul konkurentsivõimeline. Eesti toetab ühikute stabiilset hinda, aga praegune ettepanek on liiga jäik. Kui turule sekkumiseks tuleb oodata kuus kuud, ei anna see piisavalt tõhusat hinnasignaali. Seetõttu peab mehhanism olema dünaamilisem ja hinnalävendeid peab olema võimalik tõhusamalt kohandada. Lõpetuseks tutvustas A. Sutt Eesti prioriteete läbirääkimisteks. Need puudutavad tasuta ühikute leevendust põlevkiviõlisektorile, sujuvamat heite vähendamise trajektoori, tasuta ühikute säilitamist pärast 2030. aastat võimalikult pika aja jooksul, võimalikult suures mahus ja realistlikel tingimustel, ühikuhinna stabiilsust, liikmesriikide tulusid ja EL-i fonde ning Eesti eripärade arvestamist. Liikmesriikide tulude puhul on oluline vältida enampakkumistulu liigset tsentraliseerimist ning tagada väiksematele riikidele õiglane ligipääs kesksetele fondidele. Eesti eripärade arvestamisel peab merendussektoris tagama, et saartevahelisele ühendusele ei kehtiks heitmeregulatsioon ja jääklassiga laevadele tuleks kehtestada alaline erand. Kui see ei osutu võimalikuks, tuleks see luua vähemalt aastani 2050. Samuti peab jäätmesektoris arvestama kehtivate riiklike meetmetega, vältimaks topeltmaksustamist.

Mart Maastiku sõnul jääb arusaamatuks, miks EL-is endiselt tegeletakse teemaga, samal ajal kui mujal maailmas mitte, mis kahjustab EL-i konkurentsivõimet. M. Maastik viitas Eesti

seisukohale EL-i HKS-i soojuse ja kütuse võrdlusaluste ajakohastamise algatuse 2026–2030 kohta, mis puudutab seda, et Eesti toetab tasuta eraldatavate ühikute hulga suurendamist, kuid taotleb, et leevenduse laiendamist kaalutaks ka põlevkiviõlisektorile ning leidis, et Eesti peaks oma seisukohta väljendama selgemalt, kuna tegemist on Eesti jaoks strateegiliselt olulise valdkonnaga. M. Maastik küsis, milliste liikmesriikidega on peetud läbirääkimisi eesmärgiga leida toetajaid Eesti seisukohtadele.

Andres Sutt sõnas, et Eesti seisukohtades on kirjas, et Eesti taotleb, et soojuse ja kütuse võrdlusaluste uuendamisel hõlmatakse sinna ka põlevkivisektor. Kategoorilisema sõnastuse lisamine ei aita tingimata soovitud tulemust saavutada, kuna sel juhul võib olla keerulisem läbirääkimistel edu saavutada, kuna olemasolev sõnastus võib tekitada teistes osapooltes vastuseisu. A. Sutt lisas, et Eesti on saatnud mitmeid ühiskirju koos teiste liikmesriikidega. Samuti on neil teemadel korduvalt arutatud EK vastava volinikuga. Samuti on Eesti selgitanud oma seisukohti nendele liikmesriikidele, kes leiavad, et kavandatavate leevendustega minnakse liiga kaugele. Lõppkokkuvõttes sünnivad otsused kokkulepete tulemusena. Nt 2040. aastat puudutava eesmärgi kokkuleppimises oli Eestil ja ministril oluline roll. Kuna Eesti suutis suhelda konstruktiivselt mõlema poolega, saavutati lahendus, millega oli võimalik edasi liikuda. Põlevkivisektorile leevenduse saamist tuleb läbirääkimiste käigus proovida. Samas seisab iga liikmesriik oma huvide eest. Kui põlevkivisektorile tehtaks julgeoleku- ja varustuskindluse kaalutlustel erand, siis tõenäoliselt hakkavad ka teised liikmesriigid taotlema erandeid oma sektoritele. Nt võidaks esile tuua vajaduse toetada gaasimahukaid sektoreid, tsemenditööstust või terasetööstust. Igal riigil on oma probleemid ja huvid, mida läbirääkimistel kaitstakse.

Mart Maastik lausus, et see puudutabki küsimust, kui palju on otse suheldud teiste riikidega. Kui mõnel riigil on teemaks nt terasetööstus, siis tulebki otsida partnereid ja teha koostööd. Sel juhul toetab Eesti teisi liikmesriike nende jaoks olulistes küsimustes ja vastupidi.

Andres Sutt sõnas, et mitmed liikmesriigid toetavad heite kiiremat vähendamist. Tema hinnangul ei peaks läbirääkimistel Eesti ütlema, et kogu ettepanek liigub vales suunas, sest see võib vähendada võimalusi leida teiste liikmesriikide toetust. Eesti jaoks on oluline koguda toetajaid mõlemalt poolelt, et leida tasakaalupunkt.

Urve Tiidus palus selgitada väikelaevadele kehtivaid heitekaubanduse nõudeid. Lisaks küsis U. Tiidus, kas EL-i sadamates peatuvatele EL-i välistele kruiisilaevadele kehtivad heite-kaubanduse nõuded.

Reet Laos vastas, et väiksemate laevade all peetakse silmas kogumahutavust 400–5000. Kalalaevadele ettepanek ei kohaldu, lisaks on nad reeglina ka väiksema kogumahutavusega.. Uue ettepaneku kohaselt hakkaks süsteem kohalduma teistele teatud laevatüüpidele, mille kogumahutavus algab 400-st. Praegu on see alates 5000-st. Kogumahutavus on ühikuta suurus. Nt Eesti suursaarte vaheliste parvlaevade kogumahutavus jääb alla 5000. Kui kruiisilaeva kogumahutavus on üle 5000, siis sellele nõuded kohalduvad. Lisaks sõltub see sellest, milliseid sadamaid nad külastavad.

Laura Remmelgas lisas, et arvestust selle üle, kelle alla millised laevafirmad kuuluvad, peab EK, kes edastab vastava teabe liikmesriikidele. Laiendus ei hõlma automaatselt kõiki 400–5000 kogumahutavusega laevu, vaid EK on määratlenud konkreetsed laevatüübid, millele see kohaldub. Ministeeriumile teadaolevalt ei kuulu esialgse hinnangu kohaselt parvlaevad selle laienduse alla.

Aleksei Jevgrafov küsis, milline on Eesti Energia AS-i arvamus Eesti seisukoha kohta, kus Eesti leiab, et põlevkiviõlitööstusele tuleb võimaldada erand, et tasuta ühikute saamine jätkuks piisavas mahus ka pärast 2030. aastat.

Andres Sutt vastas, et Eesti Energia ja Viru Keemia Grupp on oma ettepanekud ministeeriumile edastanud. EL-i tasandil ei ole tegemist ühehäälsust nõudva otsustus-protsessiga, mistõttu ei ole otstarbekas kujundada seisukohti liiga jäigalt, mille tulemusena on keeruline läbi rääkida. Eesti seisukohtades on väljendatud Eesti toetus põlevkivisektorile. Lisaks on kokku lepitud, et nimetatud kahe ettevõttega jätkuvad konsultatsioonid töötasandil. See võimaldab saada tagasisidet võimalike muudatusettepanekute mõju kohta.

Kristina Šmigun-Vähi küsis, kas ministri vahetu suhtlus läbirääkimiste käigus ja valdkonna huvide eest seismine suurendab Eesti positsiooni kaalu.

Andres Sutt vastas, et ministri sõnal on kaal, eriti juhul, kui vastastikuseid suhteid on pikaajaliselt üles ehitatud. Kui tegevus piirdub üksnes ettevalmistatud jutupunktide esitamisega, on mõju väiksem. Suur osa läbirääkimistest toimub tegelikkuses ka koosolekutevahelisel ajal. Liikmesriikide huvid on sageli erinevad ja nende osas tuleb leida ühisosa. Tema hinnangul on võimalik saavutada EL-i tasandil tervikuna sujuvam heite vähendamise trajektoor.

Rene Kokk palus selgitada Poola seisukohti HKS-i ettepanekute kohta. Poola on tugevalt seotud söetööstusega ja varem on Eestil olnud Poolaga sarnased seisukohad.

Laura Remmelgas selgitas, et paljud liikmesriigid on praegu sarnases olukorras Eestiga, ehk riiklikud seisukohad on alles kujundamisel. Poolaga on Eesti olnud tihedas suhtluses nii enne ettepanekute avaldamist kui ka vahetult pärast seda. Poolal on Eestiga nii sarnaseid kui ka erinevaid muresid. Poola majanduses on suurtööstuse osakaal suur. Poolat huvitavad tasuta ühikute eraldamise tingimuste realistlikkus, ühikute hulk, kättesaadavus ja heite vähendamise trajektoor. Kesksete rahastusmehhanismide kohta on Poolal Eestiga osaliselt sarnased seisukohad, aga nt ligipääsetavuse punktides on kohati näha, et need meetmed on suunatud rohkem neile.

Andres Sutt lisas, et tasuta ühikute küsimuses on ka Saksamaal teatud sektorite huvid mängus. Samas ei ole realistlik oodata, et ühikute vähendamist üldse ei tule.

Urve Tiidus küsis, kust on leitav info, mis on arutatavate tegevuste (nt heite vähendamise) mõju kliimasoojenemise aeglustamisele.

Laura Remmelgas vastas, et Pariisi kliimakokkuleppe raames jälgitakse globaalselt riikide võetud kohustusi ja eesmärke ning nende mõju globaalse soojenemise trajektoorile. Mõni aasta tagasi liiguti ligikaudu 3,7-kraadise temperatuuri tõusu suunas, nüüd aga 2,7-kraadise tõusu suunas. Kõigi riikide kokkulepitud tegevuste üle peetakse arvestust.

Andres Sutt tõi välja geopoliitilise mõõtme aspekti. Nt Hiina on üks kiiremini tehnoloogiat arendavaid majandusi ning sealne tehnoloogiaareng on keskendunud eelkõige puhastele ja madala heitega tehnoloogiatele. Ühe põhjusena, miks naftahinnad ei ole viimasel ajal tõusnud nii palju, kui algselt prognoositi, tõi ta välja Hiina varasemast väiksema impordinõudluse. Kui EL soovib vältida liigset sõltuvust Hiinast ning säilitada võime arendada ja kasutada oma tehnoloogiaid, tuleb teadlikult investeerida uutesse, madalama heitega tehnoloogiatesse. See on konkurentsivõime ja strateegilise autonoomia küsimus.

Otsused:

1. Komisjon otsustas Vabariigi Valitsuse seisukohti ELi HKS-i konkurentsivõime suurendamise ning seire-, aruandlus- ja tõendamiskorra lihtsustamise (COM(2026) 616, COM(2026) 620) algatuse kohta toetada.

Komisjoni otsus tehti hääletades (poolt 6: Jaak Aab, Mario Kadastik, Reili Rand, Marek Reinaas, Urve Tiidus, Kristina Šmigun-Vähi; vastu 3: Aleksei Jevgrafov, Rene Kokk, Mart Maastik; erapooletuid 0; ei hääletanud 1: Tõnis Mölder).

2. Komisjon otsustas Vabariigi Valitsuse seisukohti Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse eelnõu, millega muudetakse direktiivi 2003/87/EÜ seoses soojus- ja kütusepõhiste võrdlusaluste muudetud väärtustega ajavahemikuks 2026–2030 (COM(2026) 619), algatuse kohta toetada.

Komisjoni otsus tehti hääletades (poolt 6: Jaak Aab, Mario Kadastik, Reili Rand, Marek Reinaas, Urve Tiidus, Kristina Šmigun-Vähi; vastu 3: Aleksei Jevgrafov, Rene Kokk, Mart Maastik; erapooletuid 0; ei hääletanud 1: Tõnis Mölder).

(allkirjastatud digitaalselt)
Marek Reinaas
majanduskomisjoni esimees

Koostaja: Kiia Väli
631 6431 kiia.vali@riigikogu.ee